

יהודה (ברבי שמואל) הלוי (ספרד, 1075-1141)

Halevi's Contribution to *Piyut*

Halevi revolutionized *piyut* by combining:

- **Classical biblical Hebrew**
- **Arabic poetic forms** (meter, rhyme)
- **Deep personal emotion**

Central Themes in Halevi's *Piyyutim*

a. Love of God

Halevi's relationship with God is intense and emotional:

- God as beloved
- Prayer as yearning rather than obligation

"I seek You early, and You are my refuge..."

---

b. Zion and Exile

One of his most famous themes:

- The spiritual centrality of **Eretz Yisrael**
- Pain of exile and longing for return

This appears both in secular poetry and *piyut*.

---

c. National–Religious Identity

Unlike some earlier poets, Halevi emphasizes:

- The **unique role of Israel**
- Revelation and prophecy as lived realities, not abstractions

This theology later culminates in *The Kuzari*.

Style and Innovation

Halevi's *piyyutim* are known for:

- Musicality and clarity
- Emotional immediacy
- Fewer dense acrostics than earlier paytanim
- A balance between structure and spontaneity

Because of this, many of his poems were easily absorbed into communal prayer.

אלימי בקעה החלו
לכנות מגדל ונספלו
פי בוניו שוא עמלו

אם יי לא יבנה בית

70 נפוצו משם כלם
בגורת אלוה עולם
לבל תקום עצת מעלם

ולבלתי חזק את פדק הבית

ילד לעשרים דור בן לתרח
ויצץ ציץ ויגמל פרח
75 נמול בבית אל וכאור זרח

וכל אנשי ביתו יליד בית

יחיד מאור הצילו
ויעמד בנסיונות דר בזבולו
ויברכהו ויברה לו

עבדים ושפחות ובני בית

האל בעתם לידים
80 ויפקד עקרה בשני ילדים
תומים בשני עמודים

אשר עליהם נכון הבית

ויעקב בחר לו יה
וישלח לפניו יוסף למחיה
יצא למלך והיה

גדול בבית

85 דברו היה לאביו נחוצ
רדה פי הרעב לחוצ
בוא ברוך יי למה תעמד בחוצ

ואנכי פניתי הבית

היתה סבה בדתו
וימת יוסף וכל דור מולדתו
90 ויקם מלך אחר על ממלכתו

לארץ הזאת ולבית

הגד את בית ישראל את הבית	הכבירו עלם אדונים והעבירום בחמר ובלבנים צנה צור לציר אמונים
ויתנבא בתוף הבית	למדו מופתים אל מושיעו 95 ויבטיחו בחסד ישעו וילך ויתיצב לפני פרעה
ביום שזועו שומרי הבית	ויאמר פה אמר תמים דעים שלח את בניו הירועים בטרם יככה בנגעים
איננו גדול בבית	100 יהיר ענהו מי כמוני לי יאורי ואני עשיתיני האל אשר אמר אין כמוני
ולא ידע אתי מה בבית	בצניי לעולם לא ראיתיו לא בא אלי ולא ידעתי 105 ולא יבין שאני עשיתי
אף פי הבית	ךחשו משה ואהרן ויענוהו הנה השמים לא יכילוהו ושמי השמים לא יכלכלוהו
לפני בבית	בתתו מופת לבבו סתם 110 ויאמר אליהם מכשפים אתם עמה באתם וצמדתם
ובשפלות נדים ידלף הבית	יכבד על מצשיהם והם יקוששו תבן להם וימהרו לבנות פי נרפים הם
ויצף את קרקע הבית	115 שָׁבַר על שָׁבַר עליו קרא ובדם וצפרדע הָבָה יאורה וכל צפר הארץ לכנים הערה
אשר על הבית	מקניהם פגעו בערוב אסונים ופרחו אבעבועות גדולים וקטנים 120 ויחלו באנשים הזקנים

6. מכאן דברי משה. 7. ימנך — מנה אותך להיות לה אונק בלבו. 9. פוטיאל — שם שר של מצרים כנראה ע"ש פוט אחי מצרים ור' בראשית י, ו: ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען. 10. תועיל אותה — לא תביא לה תועלת. 11. מאתה — מעל האומה שהיא כלת אלהים. 12. ותלך לעבדותה — תחזור לעבדותה שבמצרים. 13. טכס — סידר. לפועל עולה — עפ"י איוב לו, כג: מי מפקד עליו דרכו ומי אמר פעלת עולה. 16. מציאת האשה וגו' — כתובות פ"ו, מ"א: מציאת האשה ומעשה ידיה לבעלה. 17. יהיר — כינוי למצרים על דרך רהב. עפ"י ישעיה ל, ז: ומצרים הבל וריק יעזרו לכן קראתי לזאת רהב הם שבת. 19. חתן אם ארס: אם איורסה החתן (—הקב"ה), הרי גרע שארה וכסותה האמורים בתורה. עפ"י שמות: כא, י: אם

לא אעדיר האמת	- "ידוע תדע:
פלפלתה אותה להעמת	פי במזווקך
והקרו לה קמת	הן פרות אקלה
פל-עמך מת";	פי לולי עצתה
להיות לי סדורה	25 - "החלום גרם
עלי נשתפרה	ואם כפלי כפלים
גדלה וגברה	רכבתיה במרכבת המשנה
נתבשרה";	ומבית הסהר לשחרות
- "אין קץ למלה	בט לו שליח:
ומדה טובה לקבלה	30 יפה לה יעצה
ולא תקביר עליה	הרפה לה עתה
הנכתב לה,"	פי-נגמר שטר עבדות
שטר המדבר	- "בעבור מגין
עדין לא עבר	עד-שתי ידות
או תראה שובר	35 תן אתה עדים
לא-יתרשל בבר";	פי המוציא מחברו

אחרת יקח-לו שארה כסותה וענתה לא יגרע. 21. ידוע תדע — תשובת משה. אעדיר — עפ"י ישעיה נט, טו: ותהי האמת נעדרת וסר מרע משתולל. 22. להעמת — מלשון עמית וריע ור"ל שיתפת אותה בטעורתך. 24. עצתה — היא עצת יוסף. 25. החולם — תשובת פוטיאל. 27. רכבתיה במרכבת וגו' — עיין בראשית מא, מג: וירכב אתו במרכבת המשנה. לשררות — לשלטון. 29. בט — בטא, אמר. 31. שטר עבדות — עפ"י בראשית טו, יג: ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה. 33. בעבור וגו' — תשובת פוטיאל. 34. שתי ידות — שני שלישים

אברהם (בן מאיר) אבן עזרא (ספרד, 1092-1164)

אַרְבָּעָה עֲמָדוֹת עַל הַיָּם,

צוֹר וְצִיר צֶאן וְצָר;

צָר הַצִּיק לְצֶאן,

וְצֶאן צָעַק לְצִיר,

וְצִיר חָנַן לְצוֹר,

וְצוֹר צָוָה לְצִיר,

צֶא וְחָלַץ צֶאנִי מִיַּד צָר;

זֶה צוֹר יִשְׁעֵנוּ,

פָּצוּ פֶה קְהָלֵנוּ,

וְאָמְרוּ, יְהוָה מִלְּפָנֵינוּ

הוּא יוֹשִׁיעֵנוּ

צוֹר יִשְׂרָאֵל.

CHAT GPT

הביטוי "צור וציר, צאן וציר" מתייחס לחידה פופולרית המיוחסת לרבי אברהם אבן עזרא, המתארת משל על **צור** (עיר נמל), **ציר** (דרך, ציר), **צאן** (כבשים) ו**וצר** (מצוקה), במסגרת סיפור על מציאת דרך מתוך מצוקה .

- **צור וציר, צאן וציר**: המילים עצמן הן משחק מילים, המבוססות על שורש לשוני משותף (צ.ר.) אך עם משמעויות שונות.
  - "צר הציק לצאן" (מצוקה לחצה על הכבשים).
  - "צאן צעק לציר" (הכבשים קראו לעזרה בדרך).
  - "ציר קרא לצור" (הדרך קראה לנמל/עיר).
  - "צור ציוה לציר: צא, חלץ צאני מיד צר!" (העיר/נמל פקדה על הדרך לצאת ולהוציא את הכבשים מהמצוקה).
- **המשמעות**: החידה משמשת כמשל להבנת מצבים מורכבים, בהם יש למצוא דרך (ציר) לצאת ממצוקה (צור), על ידי פנייה למקורות שונים או קבלת עזרה, תוך הבנה שהמילים קשורות זו לזו באופן רעיוני, כפי שקורה בפירושי אבן עזרא שמרבים במשחקי מילים ופשטים עמוקים .

שמעון (הכהן) בר מגס

ג
שמות שנים עשר
מקורם לא נתחפר
עלילה להם נמסר
ונדר למו נאסר

ה נאי שמים חקתה
הבאים ביהקתה
קלה מהם רחקתה
הקץ לדלג רחקתה

נצר עם עליך נשענים

2 מקורם: מקור פריונם; והשווה לעיל, פיוט ב, טור 14. / 3 עלילה להם נמסר: זומנה להם סיבה לרדת מצרימה; והשווה לעיל, פיוט ב, טור 1. / 4 ונדר למו נאסר: ובשבעה לטובתם, לגאלם, אסר הקב"ה את עצמו; והשווה וי"ר כג: ב, עמ' תקפח. / 5 נאי שמים חקתה: הטבעת עליהם יופי עליון; והשווה פיוט של ינאי: 'נועם אלהיהם ניתנו' (ודר, עמ' 36; וכך יש לקרוא בכתב-היד, ולא: ניתנו). / 6 הבאים: זאת התיבה הקושרת את פסוק הסדר עם פסוק ההפטרה. ביהקתה: הבהקת, הזרתת. / 7 רחקתה: הרחקת. / 8 הקץ לדלג רחקתה: דחקת את הקץ לדלגו, קיצרת את זמן שעבודם. / 9 נצר עם: זרע

| 152 |

י' ד : ב - ד

10 יתרו פלאי[ם] קשוטים
חנכם למו משפטים
יציץ ופרח השבטים

ככ(תוב) הבאים ישריש יעקב (יציץ ופרח ישראל ומלאו פני
תבל תנובה) (יש' כו:ו)

ונ(אמר) ימלוך (ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה) (תה'
קמו:י')

15 ונ(אמר) וא(תה) ק(דוש) אל נא

11 חנכם

יעקב. / 10 קשוטים: מקושטים בנטי שמים (מתחזקים?). / 11 חנכם למו משפטים: זה יעקב, שייסר את בניו ולימדם דרכיו, ולכן זכו להציץ ולפרוח. / 13 הבאים... תבל: השווה שהש"ר ז:ג; מדרש על התורה, מהדורת ל' גינצבורג, גנוי שכטר, א, ניו-יורק תרפ"ח, עמ' 62-63.